

EL PINTOR MANUEL HUMBERT

RETORN DE L'ÀNGEL DEL NOUCENTISME

Amedeo Modigliani. **Retrat del pintor Manuel Humbert.** 1916. Oli sobre tela. 100,2 x 65,5 cm
© National Gallery of Victoria (CC)

Als cinquanta anys del seu traspàs, commemorem la figura d'un dels nostres millors pintors del segle XX. Íntim amic de Modigliani, que l'immortalitzà amb dos retrats, li fou atorgat el primer Premi Nonell l'any 1934. Per homenatjar Manuel Humbert, museus i institucions de Catalunya, encapçalats pel MNAC, celebraran diversos actes, amb un lloc destacat pel Museu de Valls, on s'iniciarà l'exposició antològica itinerant.

Lluís Boada i Domènech

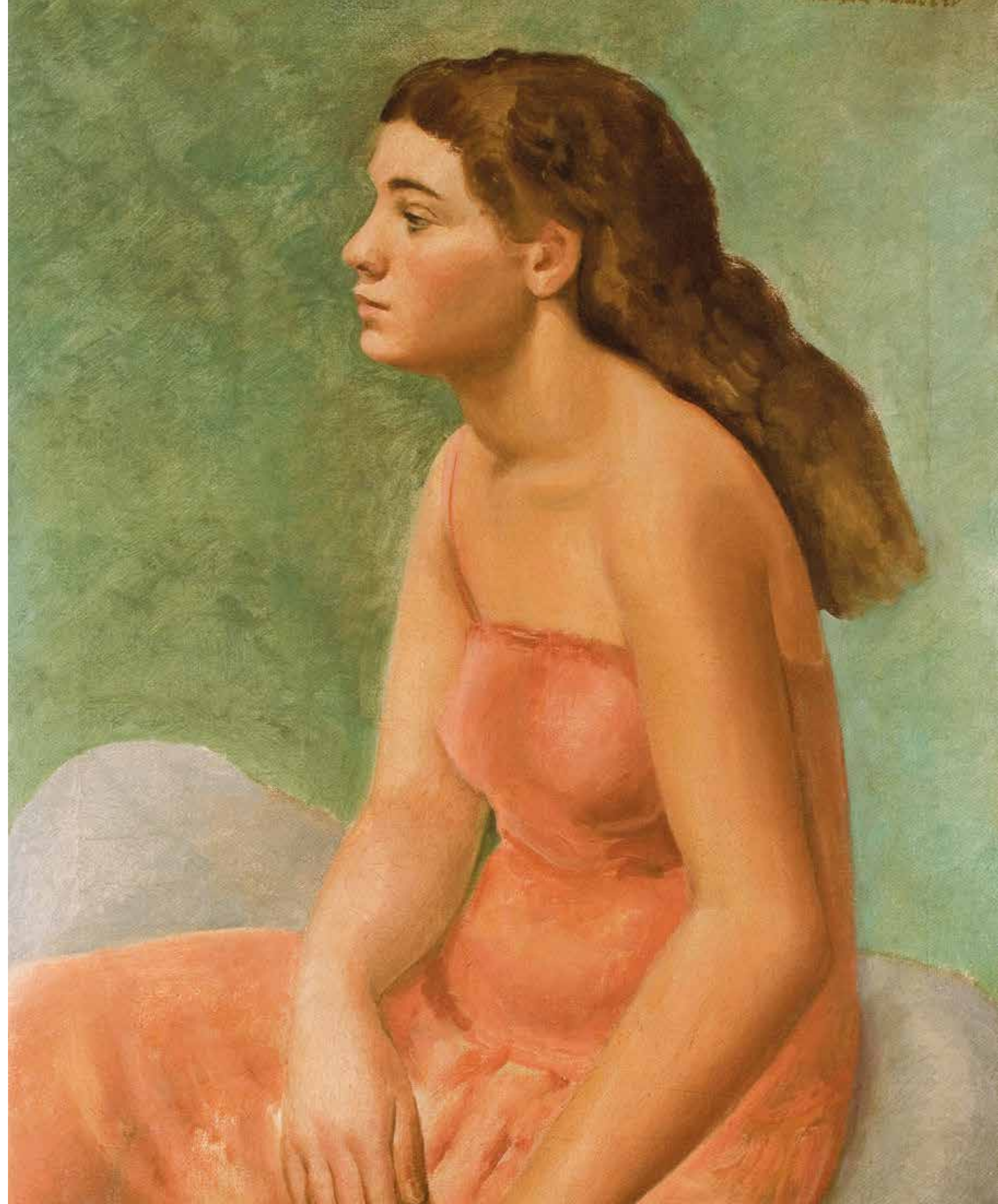
Doctor en Ciències Econòmiques per la Universitat de París i d'Humanitats per la Universitat Pompeu Fabra amb una tesi sobre Manuel Humbert

Quan l'any 1953 Eugeni d'Ors va organitzar el *X Saló de los Once* a la Galeria Biosca de Madrid convidà Manuel Humbert a participar-hi. Amb aquells salons pretenia reafirmar el valor de les arts plàstiques espanyoles i impulsar-ne la renovació. Sempre hi va voler una forta presència catalana i una mescla de mestres consagrats, com el mateix Humbert, a qui ja havia convidat el 1944, i de joves aleshores prometedors, com Tàpies i Guinovart.

Ors va tenir la bona pensada de demanar a Francesc Pujols, el qual feia temps que estava retirat a Martorell a la seva Torre de les Hores, que fes l'article de presentació d'Humbert per al catàleg

d'aquell desè saló. Pujols va remetre un text memorable, pastat amb l'estil, els girs i les figures que el definien. Començava amb una evocació al pintor i una elegia al noucentisme que no havia pogut ésser: "Evocar la figura del pintor Manuel Humbert en aquests temps és recordar aquells en què el nostre artista amb Xavier Nogués i Josep Aragay formaren la trinitat de la pintura catalana que aspirava a desmuntar nostra pintura del cavallet per muntar en el cavall de la pintura mural i des de les seves bastides estendre-la per les parets dels grans edificis que nosaltres esperàvem que es construïren per donar cabuda a les visions d'aquests tres homes nascuts per marcar una època en el nostre art que competís amb la del Renaixement."

Manuel Humbert: **Sònia.** 1924. Oli sobre tela. 73,5 x 60,5 cm
© Col·lecció particular >

Manuel Humbert. **Descans**. 1933. Oli sobre tela. 90 x 116,5 cm © Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC)

Havent situat aquells tres noms al cim de la jerarquia dels pintors de major ambició noucentista, singularitzava les virtuts de cadascun d'ells: "Com en molts fenòmens artístics, Nogués, Aragay i Humbert es repartiren, respectivament, l'harmonia, la grandesa i la gràcia." I acabava caracteritzant Humbert de la manera més suggestiva i encertada: "Humbert, no podent llançar-se al món somniat, es va anar apartant també del dibuix i amb els anys va arribar a ser el pintor angèlic de la nostra estimada pintura, fins al punt que podem anomenar-lo des de la nostra terra l'àngel del nostre cicle pictòric."

Aquell cicle, el del noucentisme crític, de vocació europea i d'arrels mediterrànies, amb voluntat de configurar la societat catalana sobre una base estètica, educada, culta i més justa, curiosament havia començat en les pàgines d'una revista humorística, *Papitu*, creada i sufragada per Feliu Elias, l'any 1908. Les seves pàgines foren poblades per bons literats com Carner, López-Picó o els mateixos Ors i Pujols, i pels dibuixos dels millors artistes de l'època: Nonell, Canals, Nogués, Casas, Gris, Colom, Pidelaserra, Labarta, Andreu, Junceda, Ynglada, Gargallo... i dos joves provinents de l'Acadèmia que regentava Francesc d'Assís Galí: Aragay i Humbert.

Elias va dir que *Papitu* valia pels dibuixos de Nogués, Nonell i Humbert, i que les caricatures d'Humbert eren d'un to superlativament europeu. Curiosament, altres autors, com Sebastià Gasch i Josep Pla, van estendre el qualificatiu d'europeu al conjunt de la revista fins a l'any 1911. Pla opinava que aquella revista va ser "probablement la

millor que des del punt de vista crític ha aparegut en aquest país." Perquè realment, tot i ser justa la preferència d'Elias pels tres autors esmentats, quasi tots els seus dibuixants i escriptors eren boníssims. Després canvià de mans, també d'escriptors i dibuixants, i es va embrutir, lamentablement amb un èxit creixent de lectors. Tot el contrari del que succeí amb *Picarol*, un prodigi gràfic finançat per Santiago Segura i bastit per Aragay, Humbert i Nogués i del qual només es van publicar sis números.

Aquells anys Humbert començà a anar a París per completar la seva formació. Allà tractà amb el bo i millor: Picasso, Gris, Maillol, Gargallo, Manolo Hugué..., i va fer una gran amistat amb Modigliani, que retratà el seu amic català, a qui anomenava afectuosament Manuel-lo, dues vegades. Són obres extraordinàries: una va pertànyer al director de cinema William Wyler i l'altra és una de les grans atraccions del Museu Victòria de Melbourne (Austràlia). En aquell temps, concretament el 1917, Humbert es veié amb cor d'esdevenir pintor professional. Després d'una transcendental estada amb Manolo Hugué a Arenys de Munt l'hivern i la primavera de 1919, viatjà a París per quedar-s'hi. Va trobar un bonic estudi tocant a Montparnasse, on rebé, entre molts altres, Ors i Pla. Aquest darrer va escriure que l'havia trobat "des del primer moment, un home d'un interès extraordinari".

Segons l'historiador Vidal Oliveres, Canals, Nogués i Humbert representen el veritable esperit de Les Arts i els Artistes, l'agrupació més característica del noucentisme. Amb ella i també individual-

Manuel Humbert. **Gerro blau amb clavells**. Oli sobre tela © Museu de Valls

ment, Humbert exposà freqüentment a Barcelona, tot i viure a París. La primera exposició individual la va fer a les Galeries Laietanes, l'any 1915; la segona, al mateix lloc, el 1918. Després presentà els seus treballs a El Camarín (1922) i a la Llibreria Catalònia (1924). Amb Les Arts i els Artistes, el 1924 presentà *Sonia*, pintada aquell mateix any a París, una de les obres predilectes del seu autor.

L'any 1927 Humbert, casat de feia poc amb Suzanne Cornet, una vistosa model de Montparnasse, tornà a Barcelona. Joan Anton Maragall el va incorporar al grup d'artistes de la Sala Parés, on exposà aquell mateix any. Molt sol·licitat com a il·lustrador, també cultivà les arts decoratives, sovint juntament amb Nogués, i rebé l'encàrrec de pintar al fresc la meitat del tambor i de les petxines de la cúpula del Palau Nacional per a l'Exposició Internacional del 1929. L'altra meitat de tambor i petxines va correspondre a Togores i la cúpula pròpiament dita, a Galí. L'esperit noucentista ja estava molt malmès des de la mort de Prat de la Riba i, sobretot, d'ençà de la dictadura de Primo de Rivera, i l'encàrrec es va fer amb poca antelació i amb una temàtica en clau espanyola, però el resultat final va ser molt digne. En tot cas, és la gran obra d'Humbert en pintura mural i l'única que ha sobreviscut.

Els anys següents exposà a la Sala Parés i al Saló de Montjuïc amb èxit creixent. La Junta de Museus li comprà la *Jove mora* l'any 1932 i, quan dos anys després la Generalitat republicana creà uns premis nacionals *de facto* (el Nonell en pintura i el Campeny en escultura),

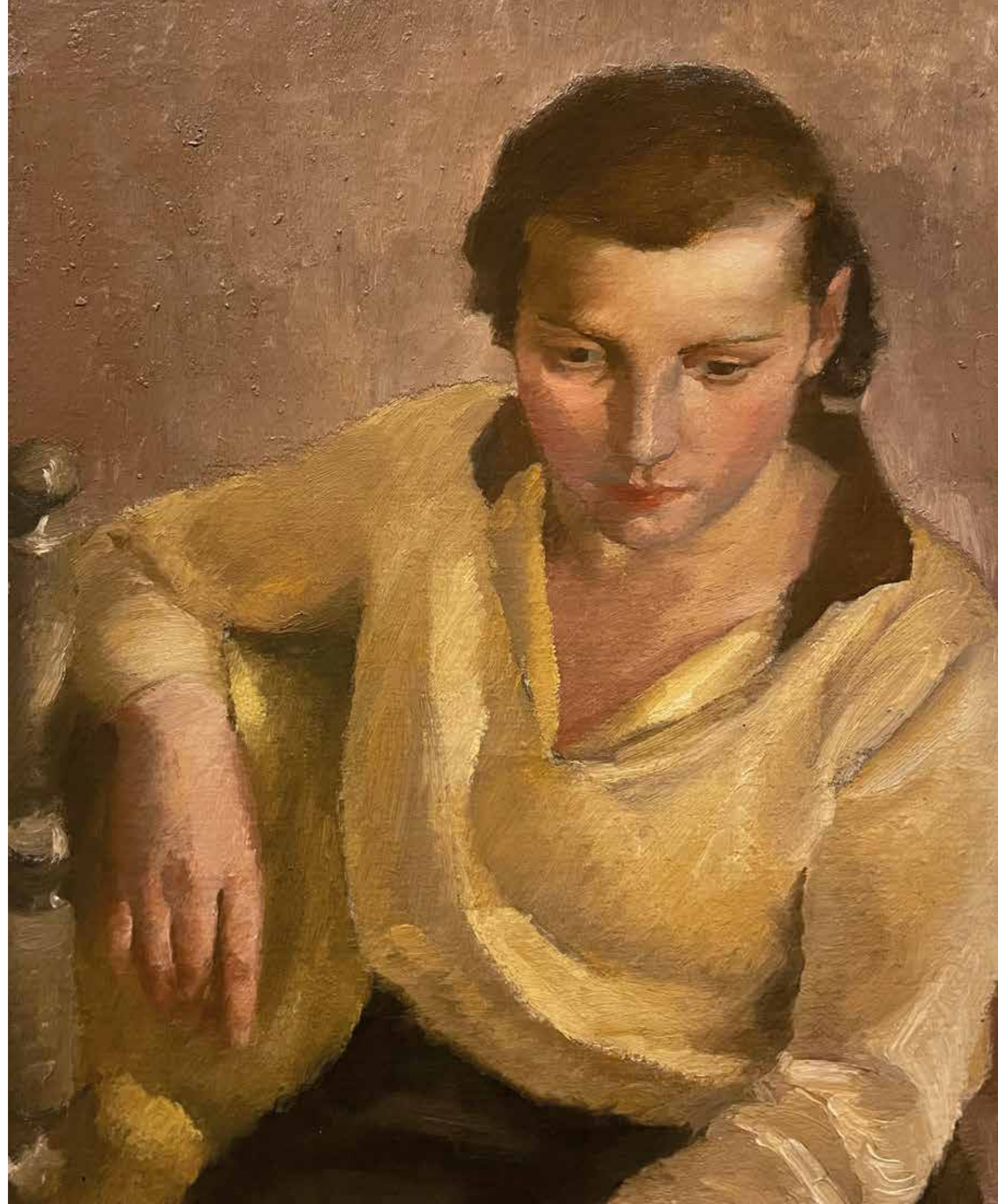
Manuel Humbert. **Parella**. 1924. Oli sobre tela. 41 x 33 cm © Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC)

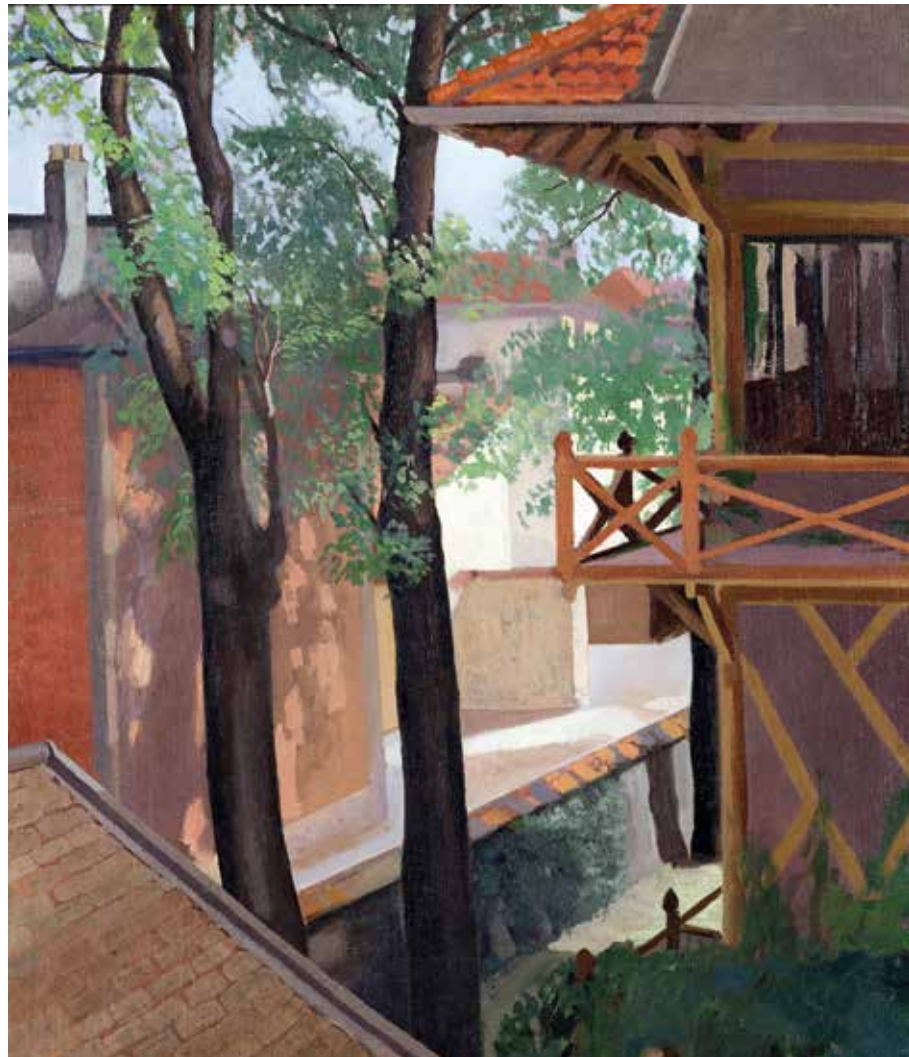
Humbert va guanyar el Nonell amb *Descans*, per davant, ni més ni menys, de Meifrèn, Sunyer, Galí i Feliu Elias, els altres finalistes. Fou el moment del triomf i de la confirmació dels pronòstics que l'havien acompanyat des de la seva aparició esclatant a les pàgines de *Papitu*. Aleshores fou elegit president del Saló de Montjuïc i, juntament amb Frederic Marès, president del Saló de Barcelona, va promoure la creació de la fundació Ajut als Artistes Pintors i Escultors de Catalunya per fer front a la difícil situació amb què es trobaven molts artistes els darrers anys de les seves vides.

La guerra civil esclatà en el seu moment àlgid. L'afusellament per part dels milicians del quadre *La Penya del Colón*, on Nogués i el mateix Humbert havien plasmat humorísticament els integrants de la penya que es reunia a l'entorn de Lluís Plandiura, simbolitza bé què va representar el cop d'estat militar per a aquell grup d'homes d'esperit obert i catalanistes. La majoria es va trobar en terra de ningú. Humbert, el setembre del 1936, després d'impartir el Curs de Litografia a l'Escola de Paisatge d'Olot que dirigia Iu Pasqual, fundador de Les Arts i els Artistes, se'n anà a França. Allà fou acollit pel sogres de Gisèle, filla d'un matrimoni anterior de Suzanne, que gaudien d'una situació privilegiada. Així, visqué l'exili en unes condicions materials envejables, repartint el temps entre dues mansions senyoriales propietat d'aquella família, l'Hôtel d'Anglemont a Les Lilas i el Chateau de Giverzac a la Dordogne. Això no obstant, anímicament aquell exili li resultà duríssim, la qual cosa es feia ben palesa en la seva aparença.

Manuel Humbert. **Fumador de pipa vestit de blau**. c. 1918. Tinta i aquarella. 34,5 x 25,6 cm © Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC)
A la dreta: **Estudi del cap de Suzanne**. 1931. Oli sobre tela. Col·lecció Berenguer

Manuel Humbert. **Un racó de París**. 1922. Oli sobre tela. 111 x 91,5 cm
© Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC)

Quan aconseguí retornar a Barcelona, uns mesos després d'acabada la guerra, trobà un panorama molt diferent en tot ordre de coses, també en el del col·leccionisme. Humbert no exposà individualment fins al 1943 i ho va fer a la Galeria Argos, on repetí el 1945. Seguí anant a França i allí rebé el caliu i el suport d'amics com Maurice Chevalier, que li encarregà un quadre de la seva residència a la Costa Brava, *La Louque*. Com hem vist, a Madrid tampoc l'oblidà Eugeni d'Ors. En la seva obra *Mis salones*, el pròcer del noucentisme recordava "certs dibuixos, guaixos, aquarel·les i també quadres a l'oli de Manuel Humbert, de contemplació gaudida a París o a Barcelona, la subtilitat extrema dels quals, extenuada a més per una distinció sense límits, es gravava en les imaginacions aptes per rebre el seu mordent amb la fixesa depurada d'un àcid. Si en la pintura [...] hi cap l'agudesca, cal dir que cap artista ha sigut més agut que Manuel Humbert.[...] A vegades he pensat, davant la meravella de les seves subtilitats, que Manuel Humbert és una espècie de Leonardo da Vinci dels cossos, com Leonardo era un Humbert de les cares". (Ors, Eugeni. *Mis salones*. Madrid: Aguilar, p. 272 - 274).

Malgrat que la comparació de qualsevol artista amb Leonardo ens ha de semblar exagerada, la que feu Ors, home d'una cultura estètica formidable, dona una idea de la dimensió artística d'Humbert. Cal recordar-ho ara, quan es prepara la commemoració del cinquantè

aniversari del seu traspàs. Promoguda per la Fundació Rafael Benet, hi ha implicada la Xarxa de Museus de Catalunya, encapçalada pel Museu Nacional d'Art de Catalunya i amb lloc destacat per al Museu de Valls, on s'iniciarà una exposició antològica itinerant de l'artista que seguidament acolliran la Fundació Abelló de Mollet i el Museu de Sitges. Tot i que en escriure aquestes ratlles encara no s'ha tancat el programa, sabem que també serà molt valuosa la participació en la commemoració, en diverses modalitats, museus i fundacions com els Deu, Apel·les Fenosa, Pau Casals, tots tres del Vendrell, Victor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, Cerdanyola, Palau i Fabre de Caldes d'Estrac, entre altres possibles que s'hi vulguin sumar.

Menció a part mereix el Museu del Monestir de Montserrat, en la basílica del qual es celebrarà, el mes de febrer, la missa inaugural de la commemoració. També es compta amb la predisposició o s'espera l'adhesió de fundacions, com la Vila Casas i Teatre Romea; biblioteques, especialment la Biblioteca de Catalunya; institucions públiques; editorials, com Cossetània; revistes, com *Cultura i Paisatge*; mitjans de comunicació de masses; col·leccionistes; galeristes; escoles; universitats, i, sobretot, dels amants de l'art que han de gaudir-ho. Resulten especialment esperançadores les iniciatives juvenils i intergeneracionals que es van generant entorn a la idea "Joves per Humbert".

Manuel Humbert. **Noia estirada amb ventall**. Tinta a ploma i aigüetinta a pinzell. 25,9 x 36 cm © Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC)

Humbert va morir l'1 de febrer de 1975. La seva darrera exposició en vida tingué lloc el 1970 a la Sala Parés, on havia exposat amb una regularitat bianual des del 1947, temps en què culmina la seva etapa d'il·lustrador de llibres, sobretot amb els guaixos per a *El estudiante de Salamanca*, de José de Espronceda, i *La Celestina*, de Fernando de Rojas. Malgrat haver nascut amb un do innat pel dibuix, la seva voluntat des de ben jove va ser d'aprofundir en les diferents tècniques i motius de l'art de la pintura. Malgrat haver excel·lit sobre el paper, un cop descavalcat del somni noucentista de la pintura mural, com digué Francesc Pujols, anà adquirint un domini incessant de la pintura a l'oli, a la qual va dedicar gairebé exclusivament les dues darreres dècades de la seva carrera artística. Tanmateix es va voler acomiadar de les aquarel·les, guaixos i tintes amb un darrer triomf, el Gran Premi de Pintura l'Aigua, obtingut a la II Bienal Hispano Americana de Arte, celebrada a l'Havana l'any 1953.

En la seva maduresa sempre estigué atent als artistes joves, als quals estimulà i, quan li ho demanaven, aconsellà o en el Cercle Maillol de l'Institut Francès que becava molts artistes per anar a París. Ni ell ni els seus companys de generació havien tingut aquella mena de facilitats. Així mateix, molts dels millors artistes, crítics i intel·lectuals de les tres primeres dècades del segle XX havien anat

acompanyant, estimulant i celebrant el seu enlairament progressiu fins al cim de l'art català. També els millors crítics de la postguerra, com Joan Teixidor, Joan Cortés, Sebastià Gasch, Alberto del Castillo, Rafael Santos Torroella..., el consideraven un mestre en estat de gràcia davant la tela i amb capacitat per sorprendre'ls en cada exposició. El lloc que li correspon en la història de l'art el va indicar Santos Torroella, que fou, a parer nostre, el crític més entès de l'època, poeta i pintor ell mateix: "Tinc a Manuel Humbert per un dels millors pintors espanyols del segle XX". A Santos devem, també, la millor definició de la pintura d'Humbert: "La realitat salvada per la conquesta de la bellesa com a sentir íntim i quotidià". Era tant com dir que la seva obra era la realització del propòsit més elevat del noucentisme.

El 1970, en fer el mestre la darrera exposició i a punt de complir el vuitanta anys, Josep Maria Cadena va demanar, des de les pàgines del *Diario de Barcelona*, de fer-li un homenatge cívic amb un argument de pes que permet de comprendre el sentit que hauria de tenir per a nosaltres, ciutadans empobrits per l'oblit d'una de les millors èpoques de la nostra història i dels seus creadors, aquesta commemoració tant de temps ajornada: "Manuel Humbert es mereix el reconeixement ciutadà pel prestigi que ens aporta la totalitat de la seva obra." Que així sigui! ■